

Na kraju, trebalo bi istaći još jednu karakteristiku: *borbu za istinsku avangardnu ulogu Partije i komunista*. Mislim da je čak i suvišno isticati značaj Kardeljevih teoretskih stavova o ovom pitanju, jer su dobro poznati, već jednu drugu stranu njegovih pogleda. Pre-svega, imam u vidu njegovu često isticanu misao da komunisti moraju biti avangarda svojim ličnim primerom, da moraju sticati svoj ugled time što prednjače znanjem, radom, poznavanjem teorije i prakse, što njihov lični lik mora da bude uzor drugima u odgovornosti, poštenju, ljudskosti, skromnosti i radinosti, u sposobnosti da svojim primerom vode svoju okolinu. Takav je bio on sam.

NEMANJA BOŽIĆ

Doslednost i realističnost

Edvard Kardelj je, pišući o socijalizmu i ratu, polazio od toga da razvitak socijalizma u svetu, kao *društvenoekonomski sistem* ima različite političke oblike, »sa više ili manje socijalizma« kao stvarnog političkog cilja. Samim tim, on je dopuštao mogućnost da se i u krilu socijalizma kao ostaci starog klasnog društva razviju *hegemonističke tendencije* jednog naroda prema drugom ili prema drugim narodima, pa čak i tendencije eksploatacije drugih, manjih ili slabije razvijenih zemalja. Ostajući dosledan svom marksističkom pogledu na svet u celini, on je ovu mogućnost tumačio time što u pojedinim političkim oblicima socijalizma, ili tačnije, u okviru njih mogu nastati (i nastaju) činioci koji ometaju razvoj socijalističke demokratije. Ti činioci su za Kardelja bili, prvo, reakcionarni i, drugo, »vanredno štetni i opasni« kada je reč kako o napretku socijalizma tako i celog čovečanstva. On se nije ustručavao da iz ovih svojih postavki izvuče i krajnji zaključak: da nije isključena mogućnost rata između socijalističkih zemalja. Na ovu mogućnost, istina, upozoravao je još Lenjin, no bez konkretne istorijske analize. Kardelj je to najpre učinio u svojoj knjizi »Socijalizam i rat« i u potonjim brojnim knjigama, člancima itd. gde god je o tome bilo reči.

Međutim, kada uzmemo u obzir da je Kardelj o postavkama koje smo naveli pisao još 1949.¹ — dakle, pre nego što je napisao

¹ Vidi: Edvard Kardelj: *Problemi naše socijalističke izgradnje*, knjiga treća, Beograd 1954.

pomenutu knjigu o socijalizmu i ratu i mnogo, mnogo pre nego što smo bili svedoci stvarnih ratova između socijalističkih zemalja (Vijetnam-Kambodža, Kina-Vijetnam, Somalija-Etiopija, da ne pominjemo druge događaje koji bi se mogli svrstati među vojne intervencije i pogranične incidente), onda ne možemo a da ne utvrdimo da je Kardelj već tada imao viziju savremenog sveta, viziju koja je bila zaista na jedan poseban način upečatljiva, osim što je bila marksistički utemeljena. Ta vizija je bila ujedno zasnovana na temeljnim principima socijalizma i realistična. Bila je dosledna tim principima jer je bila protivna svakoj pseudorevolucionarnoj frazeologiji. Realistična, jer borbu za socijalizam u nas i u svetu nije pretpostavljala kao niz »apstraktnih formula ili recepata«.

Edvardu Kardelju kao marksisti, teoretičaru i revolucionaru nije bila strana misao da i mi, jugoslovenski komunisti, moramo graditi socijalizam u svetu takvom kakav jeste, to jest u svetu u kojem deluju stvarne sile, političke, ekonomske, vojne... A svaku silu, kaže naša narodna poslovice, treba ozbiljno shvatiti. Kao da je ovu poslovicu stalno imao na umu, Kardelj je u više mahova pisao o tome da doslednost principima i realističnost nisu stavovi koji se međusobno isključuju. Naprotiv, doslednost principima je »perspektiva ljudskog progressa na liniji socijalizam«, cilj koji uvek mora ostati jasan, bez obzira na moguće, rekli bismo, usputne greške, a realističnost je taktika naše borbe za socijalizam, koja uvek mora odgovarati konkretnom odnosu snaga u svetu. U ovom smislu, doslednost i realističnost zapravo se međusobno dopunjuju time što jedna drugoj određuju granice: doslednost realističnosti (socijalističko obeležje naše zemlje i pravo naših naroda i narodnosti da sami određuju jugoslovensku spoljnu i unutrašnju politiku) i realističnost doslednosti (konkretni odnos snaga u svetu).

U tom smislu odnos između principijelnosti i realističnosti je poput odnosa strategije i taktike: on ne može biti apstraktan, sam za sebe, već konkretan, a to znači istorijski određen, uslovljen našim ciljem — borbom za socijalizam u našoj zemlji.

Ovo je veoma važno znati ako čovek želi da shvati suštinu Kardeljevog doprinosa našoj vojnoj misli.

Za Kardelja u naše doba nijedan agresivni rat ne može biti pravedan, oslobodilački, progresivan. Ma ko otpočeo agresivni rat, to je rat protiv progressa, samim tim i socijalizma. Pravedni ratovi su i za njega bili odbrambeni i oslobodilački. Kardeljeva odredba (definicija) agresivnih ratova za razliku od pravednih ishod je njegove konkretne istorijske analize savremenog sveta i manje je podložna političkoj manipulaciji od poznate Lenjinove podele ratova na pra-

vedne, oslobodilačke i odbrambene i nepravedne, imperijalističke. Međutim, umesto da mi obrazložimo da nepravedni, agresivni rat može voditi i socijalistička zemlja, pustimo da to sam Kardelj učini:

(...) U oceni karaktera svakog rata u današnje vreme mi moramo prema tome, polaziti od konkretnih uslova u kojima se takav rat odvija i konkretnih rezultata koje ovaj ili onaj rat može danas imati za stvar opšteg mira u svetu, odnosno za stvar ljudskog napretka uopšte. A takav napredak danas ne koče samo elementi starog monopolističkog kapitalističkog sistema nego i birokratsko despotičke forme kominformovskog tipa, koje su rezultati slabosti, poraza i neuspeha socijalističkih elemenata u procesu socijalističkog razvitka. Osvajački ratovi koje vode vlade sa takvim tendencijama ne mogu da služe progresu. Oni su reakcionarni i nepravedni u istom smislu kao svaki imperijalistički rat. Takvim ratovima, ma pod kakvim se parolama oni vodili, mi, naravno, ne samo da ne možemo dati nikakve podrške, nego treba da ih osudimo i da se borimo protiv njihovog potpaljivanja.

U tom smislu mi moramo osuditi i svaki pokušaj potčinjavanja oslobodilačkih pokreta ili ratova naroda za njihovu nezavisnost tuđoj hegemonističkoj politici i zloupotrebljavanja tih pokreta ili ratova u svrhe o kojima sam govorio. Mi se ne smemo dati zavarati pričama o »bratskoj pomoći« tamo gde se u stvari radi o potčinjavanju ovog ili onog oslobodilačkog pokreta određenim hegemonističkim ciljevima. A ne treba zaboraviti da je tendencija ka hegemoniji jedne »socijalističke« zemlje, ka priznanju »rukovodeće nacije« itd. samo jedna forma ideologije osvajanja, samo jedna specifična forma imperijalizma, samo još jedna manifestacija onih elemenata klasnog društva koji su se ušančili u sistemu birokratske despotije.

Naše simpatije uvek će biti na strani naroda koji se bore za svoju slobodu i nezavisnost ili brane svoje pravo da sami upravljaju svojom zemljom bez mešanja sa strane. Ali, mi smo u isto vreme dužni da osudimo i da se suprotstavimo svakoj politici koja ide za tim da se rukovodstva takvih oslobodilačkih pokreta pretvore u oruđe ove ili one hegemonističke politike, ili da se pod firmom »bratske pomoći« u stvari narodi potčinjavaju novim gospodarima, ili da se stvaraju baze za nove osvajačke planove. Mi ne bismo bili samo loši marksisti nego i rđavi upravljači sudbine naroda Jugoslavije i socijalizma u našoj zemlji kad ne bismo shvatili da na pojedine takve pokrete ne smemo gledati izolovano, nego po njihovoj konkretnoj ulozi u današnjoj stvarnosti, po tome koliko su oni stvarno oslobodilački a koliko su zloupotrebljeni za interese ove ili one

strane hegemonističke politike. Mi bismo bili u kontradikciji sami sa sobom ako bismo se ovde, na sopstvenom tlu, na našim granicama, borili protiv nametanja strane hegemonije našim narodima a podržavali u drugim delovima sveta takve političke akcije koje bi nametale tu istu hegemoniju drugim narodima.²

Ovaj Kardeljev navod toliko životno zvuči i danas, tako da važi za sve zemlje koje se pokroviteljski odnose prema slobodi i nezavisnosti drugih.

Zadržali smo se na navodima iz Kardeljevih članaka i dela iz razdoblja 1949—1950. godine u želji da prikažemo da je već tada njegova vizija prirode rata i mira u naše doba imala svoje obrise; da je već tada i njegov budući doprinos našoj vojnoj misli imao svoje istorijske korene i okvire, izvan kojih ga nije moguće proučavati, odnosno pojmiti.

MIHAJLO VUČINIĆ

O pravednim i nepravednim ratovima savremene epohe

Ovde je već bilo govora o Kardeljevoj studiji *Socijalizam i rat*, u kojoj je dao značajan doprinos marksističkoj teoriji rata, razrađujući pitanja socijalističkih revolucija, nacionalnooslobodilačkih ratova, antiimperijalističkih pokreta naroda, raspravljajući zatim, o teoriji pravednih i nepravednih ratova, odnosa socijalizma i rata, revolucionarne strategije savremene epohe, o problemima odnosa među socijalističkim zemljama itd.

Posebno bih se zadržao na teoriji o pravednim i nepravednim ratovima, utoliko pre što Kardeljeva analiza i kritika te teorije ukazuju da ona, u interpretaciji »teoretičara« o neizbežnosti svetskog rata, predstavlja ne samo reviziju i grubo iskrivljavanje stavova klasika marksizma, naročito Lenjina, već potvrdu krize marksističke misli u oblasti teorije rata i revolucije, koja traje već dugo vremena. Sagledavanje klasne suštine i naučnih izvora te »teorije« ima izuzetan praktičan značaj, jer još postoje recidivi, a pojavljuju se i

² Ibid, str. 180—182.